

KORXONA MOLIYAVIY KO'RSATKICHLARI TAHLILIGA FUNDAMENTAL YONDASHUV

O'rinov Dilshodjon Axmadjonovich

katta o'qituvchi, Farg'ona davlat universiteti

e-mail: urinov@gmail.com

Annotatsiya - Mazkur maqolada korxonada moliyaviy faoliyatini tahlil qilish va moliyaviy rejalashtirishning nazariy hamda amaliy jihatlari yoritilgan. Tadqiqotda iqtisodiy tahlilning korxonada faoliyatidagi ahamiyati, moliyaviy natijalarni baholash va kelgusi davr ko'rsatkichlarini prognozlashdagi o'rni tahlil qilingan. Mahalliy va xorijiy iqtisodchi olimlarning moliyaviy tahlilga oid ilmiy qarashlari o'rganilib, ularning yondashuvlari qiyosiy tahlil asosida umumlashtirilgan. Tadqiqot jarayonida monografik, qiyosiy, balans, normativ, moliyaviy koeffitsiyentlar tahlili, analitik prognozlash hamda iqtisodiy-matematik usullardan foydalanilgan. Shartli korxonada misolida buxgalteriya balansi va moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot ma'lumotlari asosida korxonaning moliyaviy holati, rentabellik darajasi va ishbilarmonlik faolligi baholangan. Foizga bog'langan analitik usul yordamida sotish hajmini oshirish sharoitida moliyaviy ko'rsatkichlarni prognozlash imkoniyatlari ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari korxonalarda moliyaviy rejalashtirishni takomillashtirish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va ichki moliyaviy zaxiralardan samarali foydalanish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: moliyaviy tahlil, moliyaviy rejalashtirish, balans usuli, normativ usul, rentabellik, ishbilarmonlik faolligi, prognozlash, korxonada moliyaviy holati, sotish hajmi, moliyaviy ko'rsatkichlar.

KIRISH

Zamonaviy korxonada faoliyatini samarali boshqarish, uning moliyaviy-iqtisodiy holatini to'g'ri baholash hamda istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashda iqtisodiy tahlil muhim ahamiyat kasb etadi. Iqtisodiy tahlil korxonada faoliyatida yuzaga kelayotgan o'zgarishlarni chuqur o'rganish, rejalashtirilgan va haqiqiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi farqlarni aniqlash, ushbu farqlarning sabablarini baholash hamda mavjud muammolarni bartaraf etish bo'yicha asoslangan boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish imkonini beradi. Shu jihatdan iqtisodiy tahlil nafaqat korxonaning joriy holatini baholash vositasi, balki uning kelgusidagi barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiluvchi muhim boshqaruv mexanizmi hisoblanadi.

Korxonada faoliyatida yuzaga keladigan og'ishlar turli omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Masalan, ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi, mahsulot tannarxining ko'tarilishi, sotish hajmining kamayishi, mehnat unumdorligining pasayishi, xomashyo va materiallardan samarasiz foydalanish, debitorlik qarzlarning ortishi yoki pul oqimlarining sustlashuvi shular jumlasidandir. Iqtisodiy tahlil ana shu omillarni alohida va tizimli ravishda o'rganib, ularning korxonada umumiy natijalariga ta'sirini baholashga xizmat qiladi. Natijada boshqaruv qarorlari taxminlarga emas,

balki aniq hisob-kitoblar, dalillar va tahliliy xulosalarga asoslanadi.

Iqtisodiy tahlil korxonaning asosiy tendensiyalari va rivojlanish qonuniyatlarini aniqlashda ham muhim o‘rin tutadi. Tahlil jarayonida bir necha davr bo‘yicha moliyaviy-iqtisodiy ko‘rsatkichlar solishtiriladi, ularning o‘shish yoki pasayish dinamikasi aniqlanadi, mavjud tendensiyalar baholanadi. Bu esa korxonaga kelgusi davr uchun aniqroq reja tuzish, strategik maqsadlarni belgilash, ishlab chiqarish va moliyaviy imkoniyatlarni to‘g‘ri baholash imkonini beradi. Shu bilan birga, iqtisodiy tahlil korxonaning ichki zaxiralarini aniqlashga yordam beradi. Ichki zaxiralar deganda mavjud resurslardan samaraliroq foydalanish, xarajatlarni kamaytirish, mehnat unumdorligini oshirish, ishlab chiqarish quvvatlaridan to‘liq foydalanish va boshqaruv jarayonlarini takomillashtirish imkoniyatlari tushuniladi.

Korxonada iqtisodiy tahlildan samarali foydalanish uchun axborot bazasining ishonchli, dolzarb va tizimli bo‘lishi talab etiladi. Bunda buxgalteriya hisobi, soliq hisobi, statistik ma‘lumotlar, ishlab chiqarish hisobotlari, moliyaviy hisobotlar, budjetlar va boshqaruv hisobi ma‘lumotlari asosiy axborot manbalari sifatida xizmat qiladi. Ammo faqat buxgalteriya yoki soliq hisobi ma‘lumotlari ko‘p hollarda boshqaruv qarorlarini tezkor qabul qilish uchun yetarli bo‘lmisligi mumkin. Chunki buxgalteriya hisobi asosan o‘tgan davr operatsiyalarini hujjatlashtirish va rasmiy hisobotlarni shakllantirishga yo‘naltirilgan bo‘ladi. Soliq hisobi esa soliq majburiyatlarini aniqlash va davlat organlariga hisobot taqdim etish maqsadida yuritiladi.

Shu sababli zamonaviy korxonalarda boshqaruv hisobi alohida ahamiyatga ega. Boshqaruv hisobi korxonaning rahbariyati uchun zarur bo‘lgan tezkor, aniq va amaliy ahamiyatga ega ma‘lumotlarni shakllantiradi. U ishlab chiqarish xarajatlari, mahsulot tannarxi, foyda marjasi, bo‘limlar samaradorligi, resurslardan foydalanish darajasi, budjet ijrosi va boshqa ko‘rsatkichlarni muntazam kuzatib borish imkonini beradi. Agar korxonada boshqaruv hisobi samarali tashkil etilgan bo‘lsa, iqtisodiy tahlil yanada chuqur, tezkor va amaliy natijalarga yo‘naltirilgan bo‘ladi. Bu esa menejmentga har bir yo‘nalish bo‘yicha aniq va asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Iqtisodiy tahlil jarayoni ko‘pincha katta hajmdagi birlamchi ma‘lumotlarni qayta ishlashni talab qiladi. Korxonaning faoliyati qanchalik murakkab va ko‘p tarmoqli bo‘lsa, tahlil qilinadigan ma‘lumotlar hajmi ham shunchalik ortadi. Bunday sharoitda an‘anaviy qo‘lda hisoblash yoki oddiy jadvallar asosida tahlil yuritish yetarli samara bermasligi mumkin. Ma‘lumotlarning ko‘pligi, ularning turli manbalardan kelib tushishi, tezkor tahlil zarurati va xatolik ehtimolini kamaytirish talabi zamonaviy dasturiy vositalardan foydalanishni taqozo etadi.

Zamonaviy axborot tizimlari va dasturiy komplekslar iqtisodiy tahlilni avtomatlashtirish orqali korxonaning boshqaruvida muhim ustunlik yaratadi. Ular yordamida rahbariyat real vaqt rejimida korxonaning moliyaviy holatini kuzatishi, budjet ijrosini nazorat qilishi, xarajatlar tarkibini o‘rganishi, foyda va zarar ko‘rsatkichlarini baholashi hamda muammoli yo‘nalishlarni tezda aniqlashi mumkin. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot sharoitida ma‘lumotlarga asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish korxonaning raqobatbardoshligini oshirishda muhim omilga aylanmoqda.

Shuningdek, iqtisodiy tahlil korxonasi strategiyasini ishlab chiqish va uni amalga oshirishda ham alohida o‘rin tutadi. Tahlil natijalari asosida korxonaning kuchli va zaif tomonlari, mavjud imkoniyatlari va xavf-xatarlari aniqlanadi. Bu esa rahbariyatga uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini shakllantirish, investitsion loyihalarni baholash, resurslarni ustuvor yo‘nalishlarga taqsimlash va biznes jarayonlarini takomillashtirish imkonini beradi. Demak, iqtisodiy tahlil operativ boshqaruv bilan bir qatorda strategik boshqaruvning ham muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy tahlil korxonasi faoliyatining samaradorligini oshirish, mavjud muammolarni aniqlash, ichki zaxiralarni safarbar etish va asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim vosita hisoblanadi. Rejalashtirilgan va haqiqiy ko‘rsatkichlarni taqqoslash orqali og‘ishlar aniqlanadi, ularning sabablari tahlil qilinadi va salbiy holatlarni bartaraf etish bo‘yicha tegishli chora-tadbirlar ishlab chiqiladi. Boshqaruv hisobi, zamonaviy dasturiy paketlar va raqamli texnologiyalardan foydalanish esa iqtisodiy tahlilning aniqligi, tezkorligi va amaliy ahamiyatini yanada oshiradi. Shu bois iqtisodiy tahlilni chuqur o‘rganish va uni amaliyotda qo‘llash korxonalarining barqaror rivojlanishi hamda raqobatbardoshligini ta‘minlashda dolzarb ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodchi olimlarning ilmiy va o‘quv-uslubiy asarlarini o‘rganish natijalariga asoslangan holda shuni aytish mumkin-ki, korxonalar moliyaviy tahliliga ularning yondashuvlari mazmun jihatdan bir-biriga yaqin bo‘lib, turlicha bayon qilingan. Jumladan, xorijlik iqtisodchi olimlar A.I.Alekseeva, Yu.V.Vasilev, A.V.Maleeva va L.I.Ushviskiylar tomonidan quyidagicha ta‘rif berilgan: «Moliyaviy tahlil ichki axborot manbalaridan foydalanish imkoniga ega bo‘lmagan tashqi subyektlar tomonidan o‘tkaziladigan tahlildir» deb ta‘riflashgan.

O‘zbekistonlik iqtisodchi olimlarning asarlarida ham korxonalar moliyaviy faoliyati natijalari tahliliga yondashuvlar mavjud bo‘lib, xususan iqtisodchi olim M.Q.Pardaev tomonidan moliyaviy tahlilga quyidagicha ta‘rif beriladi: “Moliyaviy tahlil – xo‘jalik yurituvchi subyekt moliyaviy natijalari va moliyaviy holatini o‘rganishga bag‘ishlangan tahlildir”. Iqtisodchi olimlar E.Ergeshev va X.M.Davlyatovlar moliyaviy tahlilning maqsadini quyidagicha ifodalashadi: «Moliyaviy tahlilning maqsadi hisobot ma‘lumotlari orqali korxonasi xo‘jalik faoliyatida o‘tgan davrda, tahlil qilinayotgan vaqtda erishilgan hamda kelgusida erishiladigan moliyaviy natijalar hamda moliyaviy holatga har tomonlama baho berishdan iborat».

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda korxonasi moliyaviy faoliyatini baholash va kelgusi davr uchun moliyaviy ko‘rsatkichlarni prognoz qilishga qaratilgan ilmiy usullar majmuasidan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini mahalliy va xorijiy iqtisodchi olimlarning moliyaviy tahlil, moliyaviy rejalashtirish va korxonasi faoliyati samaradorligini baholashga oid ilmiy ishlari tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi usullar qo‘llanildi:

Monografik tahlil usuli – iqtisodchi olimlarning moliyaviy tahlil va moliyaviy rejalashtirish sohasidagi ilmiy qarashlarini o‘rganish va umumlashtirish maqsadida qo‘llanildi.

Qiyosiy tahlil usuli – turli olimlar tomonidan berilgan moliyaviy tahlil ta’riflari va yondashuvlarini taqqoslash hamda ularning umumiy va farqli jihatlarini aniqlashda foydalanildi.

Moliyaviy koeffitsiyentlar tahlili – korxonaning moliyaviy natijalari va ishbilarmonlik faolligini baholash uchun rentabellik ko‘rsatkichlari, tovar-moddiy zaxiralar aylanish koeffitsiyenti va boshqa nisbiy ko‘rsatkichlar hisoblab chiqildi.

Balans usuli – korxonada aktivlari va ularni moliyalashtirish manbalari o‘rtasidagi mutanosiblikni baholash, shuningdek moliyaviy rejalashtirish jarayonida resurslarga bo‘lgan ehtiyoj va ularning manbalarini aniqlash maqsadida qo‘llanildi.

Normativ usul – moliyaviy rejalashtirishda amaldagi soliq stavkalari, dividend siyosati, xarajatlar me‘yorlari va boshqa normativ ko‘rsatkichlardan foydalanish orqali prognoz hisob-kitoblarini amalga oshirishda qo‘llanildi.

Analitik prognozlash usuli (Percentage of Sales Method) – korxonaning kelgusi yildagi moliyaviy natijalarini baholash maqsadida asosiy xarajatlar, aktivlar va majburiyatlarni sotish hajmiga nisbatan foizlarda hisoblash orqali prognoz ko‘rsatkichlari shakllantirildi.

Iqtisodiy-matematik hisob-kitoblar usuli – sotish hajmi, foyda, dividendlar, rentabellik va aylanish koeffitsiyentlarini hisoblash hamda ularning o‘zaro bog‘liqligini aniqlashda qo‘llanildi.

Tadqiqotning axborot bazasini shartli korxonaning buxgalteriya balansi va moliyaviy natijalar to‘g‘risidagi hisoboti ma’lumotlari tashkil etdi. Ushbu ma’lumotlar asosida korxonaning moliyaviy holati tahlil qilinib, uning kelgusi davrdagi rivojlanish imkoniyatlari baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Moliyaviy rejalashtirishning me‘yoriy usuli ikki jihatda ko‘rib chiqiladi: tashqi va ichki. Tashqi muhit xo‘jalik yurituvchi sub’ektlar uchun ma’lum me‘yor va standartlarni belgilaydi. Shunday qilib, qonun bilan tasdiqlangan standartlar mavjud (soliq stavkalari, amortizatsiya stavkalari, zaxira fondiga ajratmalar stavkalari va boshqalar); Bundan tashqari, kompaniya ma’lum sanoat standartlariga rioya qilishi kerak (sanoat standartlariga muvofiqligi, agar kompaniyaning to‘lov qobiliyati va kredit qobiliyati, masalan, bank tomonidan baholansa, ayniqsa muhimdir). Korxonalar ichki tartib-qoidalarni ham ishlab chiqadi. Mahsulotlarni uzluksiz ishlab chiqarish va sotishni ta‘minlash uchun xom ashyo va materiallar, tugallanmagan ishlab chiqarish va tayyor mahsulotlar uchun standartlar va normalar hisoblab chiqiladi. Standart usuldan foydalangan holda aylanma mablag‘larga bo‘lgan ehtiyojni aniqlash, bir tomondan, ishlab chiqarishda to‘xtab qolmaslikka imkon beradi, ikkinchi tomondan, omborlarda minimal balansni saqlashga yordam beradi, bu esa korxonaning moliyaviy resurslarining bir qismini bo‘shatadi. Korxonada xarajatlarning bir qismi ham standartlashtiriladi va hisobot yili yakuni bo‘yicha olingan sof foyda qabul qilingan me‘yorlarga muvofiq iste‘mol fondlari, jamg‘arma va zaxira fondlari o‘rtasida

taqsimlanadi.

Balans usuli korxonaga ehtiyojlari va mavjud va jalb qilingan moliyaviy resurslar o'rtasidagi muvozanatni aniqlashga asoslangan. Korxonaga, bir tomondan, resurslardan foydalanishning asosiy yo'nalishlari va hajmlarini, ikkinchi tomondan, zarur resurslarni olish hajmi va manbalarini ko'rsatadigan balansni tuzadi. Balans usuli biznesni rejalashtirishda pro-forma balansini tuzishda qo'llaniladi, bundan tashqari, balans usulining asoslari tushumlar va to'lovlar rejasini, daromadlar va xarajatlar rejasini, to'lovlar kalendarini tuzishda qo'llaniladi;

Kompaniya faoliyatini kelgusi yil uchun ham rejalashtirish uchun maqsadli ko'rsatkichlarning qiymatlarini, birinchi navbatda, sotishdan tushgan tushumni va erishish mumkin bo'lgan savdo o'sish sur'atlarini ta'minlash shartlarini aniqlash kerak.

Amalda kompaniya faoliyatining rejalashtirilgan maqsadli ko'rsatkichlarini asoslash uchun turli usullar qo'llaniladi. Foizga bog'langan analitik usullar va modellar keng qo'llanila boshlandi. Ushbu modellarning mohiyati shundan iboratki, barcha asosiy xarajat moddalari, aktivlar va majburiyatlar prognoz qilingan sotishning ulushi sifatida ifodalanishi mumkin. Bundan tashqari, oddiy modellarda odatda chiziqli (proporsional) bog'liqlik taxmin qilinadi. Murakkab modellarda har bir aktiv va passiv moddasi o'z hisoblash algoritmiga ega bo'lishi mumkin. Bunday usullarning muhim xususiyati iqtisodiyotda klapan (velka) deb ataladigan kompensatsion o'zgaruvchidan foydalanish hisoblanadi. Bu qo'shimcha tashqi moliyalashtirishning izlanayotgan manbai bo'lib, ularsiz kompaniyaning kelajakdagi rivojlanish ko'rsatkichlarini ta'minlash mumkin emas.

Masalan, foizga bog'langan analitik usuldan foydalangan holda kompaniya sotish prognozini, balansni, daromadlar to'g'risidagi hisobotni va qo'shimcha moliyalashtirish zarurligini ishlab chiqishi mumkin. Ushbu prognoz shakllari har qanday moliyaviy rejaning asosiy tarkibiy qismlari bo'lib, ular asosiy ko'rsatkichlarni aniqlash va kompaniyaning moliyaviy hisobotlarini yaratish uchun ishlatiladi; Shu munosabat bilan kompaniyaning imkoniyatlari va afzalliklarini baholash uchun uning rivojlanish ko'rsatkichlarini rejalashtirishning balans usuli mavjud bo'lib, uning ayrim jihatlarini ko'rib chiqaylik.

Korxonaning dastlabki balansi. Faraz qilaylik, alkogolsiz ichimliklar sotuvchi tijorat tashkiloti mavjud. Kompaniyaning Balans hisoboti dastlabki shaklda 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval.

Kompaniya balans hisoboti, ming so'm.

Aktiv	Summa	Passiv	Summa
Aylanmadan tashqari aktivlar	6000	Taqsimlanmagan foyda	4000
Tovar-moddiy zahiralalar	2000	Oddiy aksiyalar	1000
Debitorlik qarzi	1000	Uzoq muddatli qarzlar	3000
Pul mablag'lari	300	Qisqa muddatli qarzlar	0
Boshqa aylanma aktivlar	200	Kreditorlik qarzlari	1500
Jami aktivlar	9500	Jami passivlar	9500

Bu balans haqida nima deyish mumkin? Birinchidan, kompaniya noldan ishlayotgani aniq. Ayni paytda u 4 million so‘m (taqsimlanmagan foyda) ishlab topgan. Bundan tashqari, uzoq muddatli to'lov muddati bilan tavsiflangan aylanma aktivlar (6 million so‘m) quyidagilar bilan qoplanadi:

- o'z kapitali (taqsimlanmagan foyda + aksiyalar) – 5 million so‘m;
- uzoq muddatli kreditlar - 1 million so‘m.

Inventarizatsiya foydalanilmagan uzoq muddatli kreditning qolgan qismi (2 million so‘m) hisobidan moliyalashtiriladi. Bu shuni anglatadiki, kompaniya moliyaviy ahvolini yomonlashtirmasdan qisqa muddatli kredit olsa, pulni tezda qaytara olmaydi.

1,5 million so‘m miqdorida uzoq muddatli aktivlarning qolgan summasini qoplash (debitorlik qarzlari, pul mablag'lari va boshqa joriy aktivlar). qisqa muddatli qarzni bir xil darajada ushlab turish orqali ta'minlanadi. Bu qarz byudjetga, mol etkazib beruvchilarga va boshqa kreditorlarga qarzlarni o'z ichiga olishi mumkin.

2-jadval.

Kompaniya foyda va zararlar to‘g‘risidagi hisoboti, ming so‘m.

№	Ko‘rsatkich	Summa	Tushumga nisbatan foizda, %
1	Yillik daromad (tushum), YD	60 000	100,00
2	Sotilgan mahsulot tannarxi, T	48 000	80,00
3	Yalpi foyda, YF	12 000	20,00
4	Sotish va ma'muriy xarajatlar, SMX	9000	15,00
5	Sotishdan olingan foyda (operatsion foyda), OF	3000	5,00
6	Kredit bo'yicha foizlar, Kfoiz	600	1,00
7	Soliq to‘languncha foyda	2400	4,00
8	Foyda solig‘i (20 %), FS	480	0,80
9	Sof foyda, SF	1920	3,2
10	To‘langan dividendlar	500	0,83
11	Taqsimlanmagan foyda	1420	2,36
12	Umumiy xarajatlar	57600	96,00
13	Amalga oshirilgan xarajatlar rentabelligi, R, %	2,46	—

Aytaylik, ushbu kompaniya kelgusi yilda o'z mahsulotlarini sotishni 50% ga oshirishni rejalashtirmoqda. Bundan tashqari, joriy yilda kompaniyaning savdo imkoniyatlaridan 100% foydalanilgan. Xarajatlar, aktivlar va o'z-o'zidan o'zgarib

turadigan balans passiv moddalari proporsional ravishda sotish hajmining o'zgarishiga bog'liq deb taxmin qilinadi. Bundan tashqari, kompaniyaning qabul qilingan dividend siyosatida aksiyadorlarga aksiya nominal qiymatining 50 foizi miqdorida yillik dividendlar to'lanishi ko'zda tutilgan. Kompaniyaning joriy faoliyati natijalari 2-jadvalda keltirilgan.

2-jadvaldagi ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, sotishdan tushgan tushumda tannarxning ulushi 80% ni tashkil qiladi. Bu shuni anglatadiki, tovarlarga qo'shimcha qiymat qo'yish darajasi ancha yuqori (o'rtacha 25%). Darhaqiqat, tovarlarni sotib olish narxiga o'rtacha belgilash koeffitsienti:

$$\text{Marja} = 60 \text{ million so'm.} / 48 \text{ million so'm.} = 1.25.$$

Operatsion xarajatlar (sotish va ma'muriy xarajatlar) daromadning 15% ni tashkil qiladi. Kelgusi yilni rejalashtirishda xarajatlarning daromaddagi ulushi bir xil darajada (80%) qoladi deb taxmin qilinadi. Shu bilan birga, qat'iy tejash rejimi tufayli operatsion xarajatlar daromadning bir xil 15% dan oshmasligi kerak.

Kompaniya aksiyalarining bir aksiya nominal qiymati 20 so'm bo'lsin. Bu shuni anglatadiki, muomaladagi aksiyalar soni: $1\,000\,000 \text{ so'm.} / 20 \text{ so'm.} = 50\,000$ dona.

Shu bilan birga, yil oxirida har bir aksiya uchun 10 so'm miqdorida dividendlar to'lanadi. ($20 \text{ so'm.} \times 50\%$).

Aksiyalarning to'liq to'plamiga asoslanib, bu quyidagicha bo'ladi: $10 \text{ so'm.} \times 50\,000 \text{ dona.} = 500\,000 \text{ so'm.}$

XULOSA

Shunday qilib, daromad solig'i va dividendlarni to'lagandan so'ng, foydaning dastlabki miqdorining yarmidan bir oz ko'prog'i qoladi - taxminan 56% ($1,354 \text{ ming so'm} / 2,400 \text{ ming so'm} \times 100\%$). Bu kompaniya faoliyatining sarflangan xarajatlarga nisbatan nisbatan past rentabellik darajasiga olib keladi (2,35%).

Balansni baholashning yana bir muhim ko'rsatkichi - bu kompaniyaning ishbilarmonlik faolligi omili (darajasi). Yiliga tovar zahiralari (TZ) bo'yicha so'rovlar soni (Kayl) bilan tavsiflanadi. 1-2 va jadvaldagi ko'rsatkichlar yordamida ushbu omil qiymatini aniqlaymiz:

$$\text{Kayl} = T / TZ = 48 \text{ million so'm.} / 2 \text{ million so'm.} = 24 \text{ ayl.}$$

Ko'rib turganimizdek, aylanish muddati (Tovar-moddiy zahiralarning daromadga aylantirishi) taxminan ikki hafta: $365 \text{ kun.} / 24 \text{ ayl.} = 15,2 \text{ kun.}$

Aytish mumkinki, bu kompaniyaning ishbilarmonlik faoliyatini baholash uchun yomon emas.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Rahimov M.Y., Kalandarova N.N. Moliyaviy tahlil. Darslik. – T.: Iqtisod-Moliya, 2019. – 736 b.

2. Pardaev M.Q., Isroilov J.I., Isroilov B.I. Iqtisodiy tahlil. O‘quv qo‘lanma. – T.: Print Line Group, 2017. – 533 b.
3. Sagdullaeva Z.A., Choriev I.N., Mahmudov A., Yuldasheva U.A. Iqtisodiy tahlil. Darslik. –T.: Iqtisod-Moliya, 2018. – 404 b.
4. Алексеева М.М. Планирование деятельности фирмы: учебно-методически. пособие. М.: Финансы и статистика, 2003. – 248 с.
5. Бабич Т.Н., Козьева И.А., Вертакова Ю.В., Кузьбожев Э.Н. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: учеб. пособие. - М.: ИНФРА-М, 2012. – 336 с.
6. Казакова Н.А. Финансовый анализ. Учебник. М.: Юрайт, 2018. – 470 с.
7. Subramanyam K.R. Financial statement analysis. 11th edition. New York, Mc Graw-Hill Education, 2016. – 814 pages.
8. Шагиясов Т.Ш., Сагдиллаева З.А., Урманбекова И.Ф. Экономический анализ. Учебник. –Т.: Иктисод-Молия, 2017. – 428 с.
9. Brigham Eugene F., Houston Joel F.. Fundamentals of Financial Management. 15th Edition. Boston: Cengage Learning, 2019. – 832 p.
10. Ross Stephen A., Westerfield Randolph W., Jordan Bradford D.. Fundamentals of Corporate Finance. 13th Edition. New York: McGraw-Hill Education, 2022. – 896 p.
11. Higgins Robert C.. Analysis for Financial Management. 13th Edition. New York: McGraw-Hill Education, 2021. – 480 p.
12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi bo‘yicha statistik to‘plamlar. – Toshkent, 2024.